

IX. Évfolyam 2. szám - 2014. június

VADÁSZ Pál
vadasz.pal@uni-nke.hu

INFORMÁCIÓKERESÉS A GAZDASÁGI HÍRSZERZÉSSEN

Absztrakt

Az üzleti hírszerzés, mint a gazdasági hírszerzés egy válfaja a 80-as évektől önálló ágazattá vált. A klasszikus elemzési módszerek mellett – amelyek elsősorban a stratégiára és marketingre épültek –, a keresőrendszerek egyre nagyobb teret hódítanak az üzleti hírszerzésben. Alkalmazási területeik gyorsan bővülnek. A magyar jogi háttér további kidolgozásra vár.

Competitive intelligence as a branch of economic intelligence has been developing to become an autonomous discipline since the 80's. Search systems are gaining increasingly more share in CI along with the classic methodologies as strategy and marketing. The application fields are burgeoning. There is still space for refining the legal background in Hungary.

Kulcsszavak: *üzleti hírszerzés, ipari kémkedés, keresőrendszerek, OSINT ~ competitive intelligence, industrial spying, search systems, OSINT*

BEVEZETÉS

A II. Világháború óta az országok küzdelme a jelentős lokális fegyveres konfliktusok mellett egyre növekvő mértékben a gazdasági verseny síkján folyik. Az erőviszonyokat nemcsak a fegyverkezési potenciál elrettentő ereje, hanem az ipari technológiák, pénzügyi manipulációk ismerete, a piaci információk időben történő megszerzése, kiaknázása állami és főleg vállalati szinten határozza meg. Az ipari kémkedés eseteiről könyvtárnyi irodalom jelent meg. Ezekben a művekben általában minden szerző a más országok bűneit elemzi. A számtalan esetből idézzünk fel kettőt igazán baráti államok és azok cégei között! 1996-ban a Siemens (ICE) elvesztette a Dél-Korea által kiírt 4 milliárd márkás gyorsvasút tendert a francia Alcatel-Alstommal (TGV) szemben. Hosszas kutakodás után sikerült beazonosítani a szivárgás helyét: a München-Szöul kábel Marseille mellett tenger alá, ahol azt a franciák „meggyűrték”.^[1] Edward Snowden jóvoltából pedig a közelmúltban megtudtuk, hogy a kanadai CSEC² meghekkelte a brazil energiaügyi minisztérium és a Petrobras szervereit.^[2]

Az ipari kémkedés jámborabb rokona az üzleti hírszerzés, amely csak legális eszközökkel működhet. Mint önálló diszciplína a 80-as években alakult ki elsősorban klasszikus, manuális és asztali számítógépes alkalmazásokat és nagygépes belső kereső eszközöket alkalmazva. 1989 után robbanásszerűen nőtt az internetes keresés szerepe az üzleti hírszerzésben. Ha megvizsgáljuk a SCIP³ vagy az ICI⁴ (ld. lejjebb is) éves konferenciáinak napirendjét, láthatjuk, hogy az internetes keresés évről-évre egyre nagyobb részt hasít ki magának a tematikából. Ahogy az információk nyíltan és olcsón tárolhatók és elérhetővé válnak az Interneten, azok keresése is meghatározó részévé válik a teljes gazdasági információszerzésnek.

Jelen írásban áttekintem a gazdasági hírszerzéshez kapcsolódó terminológiát. Megvizsgálom az üzleti hírszerzés folyamatát, forrásait, céljait és sajátosságait. Feltárom a gazdasági – és ezen belül az üzleti - hírszerzés és a keresőrendszerekre alapuló információ-szerzés összefüggéseit. Majd néhány példával illusztrálom az alkalmazási területüket. Végül néhány jogi sajátosságra hívom fel a figyelmet.

Az üzleti hírszerzés mint önálló diszciplína lemaradt Magyarországon az USA-hoz és Nyugat-Európához, de még a környező országokhoz képest is.. A megjelent művek inkább katonai vagy polgári hírszerző háttérrel rendelkező szerzők tollából származnak [3], [4], akik tudásukat transzponálták a gazdasági területre. „Civil” kezdeményezés igen ritka. A jelen írás már méreténél fogva sem alkalmas a hézagpótlásra, de igyekszik felhívni a figyelmet a téma fontosságára.

A GAZDASÁGI HÍRSZERZÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ FOGALMAK ÉS EZEK KAPCSOLATRENDSZERE

Kísérlet a terminológia tisztázására

A következőkben megpróbálom kiélesíteni a kontúrokat a fogalmi tartományok között. Az alkalmazott besorolás részben önkényes, hiszen még a nemzetközileg alkalmazott terminológia sem egyértelmű. Amennyire lehet, igyekszem támaszkodni a már elfogadott angolszász és magyar fogalomrendszerre. A megértést segíti az 1. ábra, amely a gazdasági hírszerzés egyes szegmenseit illusztrálja határoló vonalakkal. A definíciók, ha nem hivatkozom meg külön, tőlem származnak, természetesen a felhasznált irodalom segítségével.

¹ A sors iróniája, hogy a Siemens a cikk írásának idején küzd a francia cég megvásárlásáért.

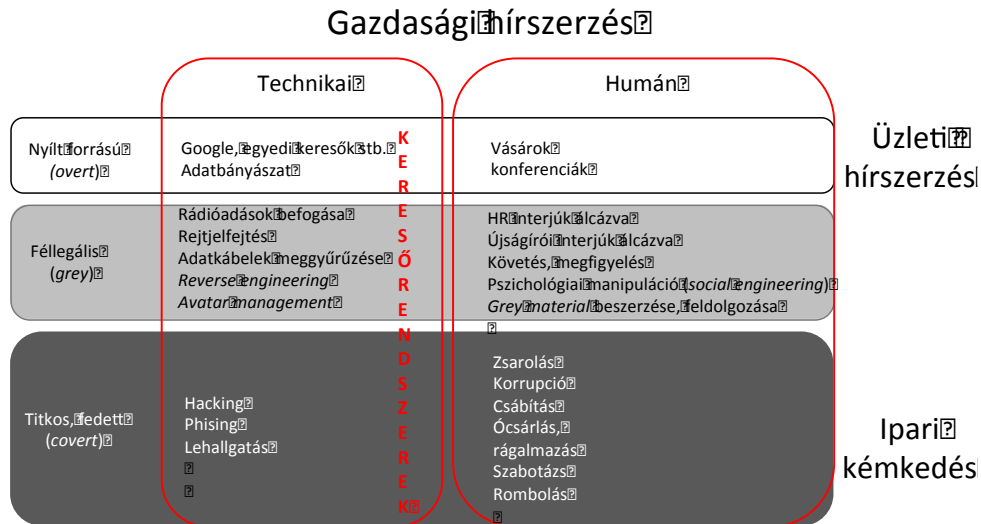
² Communications Security Establishment Canada, az NSA kanadai megfelelője.

³ Society of Competitive Intelligence, SCIP, www.scip.org

⁴ Institute of Competitive Intelligence, ICI, <http://www.institute-for-competitive-intelligence.com/>

Az angol intelligence fogalom a latin intelligo-ból származik, amelynek jelentése: megértem, felfogom, rájövök, megismerem, tudomásom van (valamiről). A szónak két angol jelentése is van. Az értelmi felfogóképeség, ítélőképesség és a hírszerző szervezet (intelligence agency) által produkált elemzés.

Fontos megjegyezni, hogy a hírszerzés és a kémkedés szinonim fogalmak, az eltérés mindössze hangulati jellegű. Míg az MTA Magyar Értelmező szótára a hírszerzést semlegesnek, a kémkedést pejoratív fogalomnak határozza meg.

1. ábra. Gazdasági hírszerzés

A gazdasági hírszerzés⁵

A gazdasági hírszerzés az a tevékenység, amely termékek, vevők, versenytársak, tőke- és HR piaci szereplők, a jogi környezet és bármely más környezeti elemről szóló híryanag meghatározása, megszerzése, kiértékelése és terítése a döntéshozók számára.

A jelen értelmezésben a gazdasági hírszerzés felöleli az információszerzés nyílt forrású, (overt), legális; féllegális (grey) és fedett, titkos, illegális (covert) ágát is, ahogy ez a függőleges tengely mentén fentről lefelé haladva bal oldalon látható. A vízszintes tengely mentén a két nagy csoport látható: a technikai és a humán módszerek. Természetesen a humán tevékenység is vehet igénybe technikai eszközöket, és egyes technikai eszközök alkalmazása is átnyúlhat a fehér-szürke vagy a szürke-fekete⁶ határon. Az illegalitás természetesen viszonylagos fogalom abban az értelemben, hogy ipari kémkedést mint a gazdasági hírszerző tevékenység egy fajtáját végző állami szervezet a saját rendszerén belül általában törvényesen vagy legalább is ellenőrzötten dolgozik, de a műveleti területen a tevékenysége törvénytelen. Tehát a most tárgyalt definíciórendszer szerint az üzleti hírszerzés a gazdasági hírszerzés szerves része.

⁵ Míg az üzleti hírszerzés és az ipari kémkedés jól meghatározott egységes fogalmak és élesen elkülöníthetőek a legalitás mentén, a gazdasági hírszerzés használata korántsem egyértelműen elfogadott. Egyesek a gazdasági hírszerzés alatt az állami tevékenységet értik, míg üzleti hírszerzés alatt a vállalatit. Claude Revel a Financial Times honlapján ([http://lexicon.ft.com/Term?term=economic-intelligence-\(EI\)](http://lexicon.ft.com/Term?term=economic-intelligence-(EI))), 2014.06.13.) a gazdasági hírszerzésbe beleérti a kockázatkezelést, lobbizást, gazdasági diplomáciát stb. Én itt a gazdasági hírszerzés kategóriájába minden gazdasági témára tartó hírszerzést értek, legyen az legális, féllegális vagy illegális, állami vagy magán, katonai vagy polgári.

⁶ A féllegális fogalom sem egyértelműen definiált. Én Larry Kahaner [9, 241. old.] alapján úgy értelmezem, hogy olyan tevékenység, ami nem törvénytelen, de nem is etikus. Más szavakkal „a bíró nem ítél el érte, de nem szeretné, ha az újság írna róla”.

Az üzleti hírszerzés, CI

Az üzleti hírszerzés (competitive intelligence, CI) a gazdasági hírszerzés legális ága. Kizárólag nyílt vagy engedélyezett forrásokból dolgozhat törvényes eszközökkel.

Az üzleti hírszerzés interdiszciplináris terület. Határos a vállalati stratégiával, marketinggel, pszichológiával, számvittel, kontrollinggal, a tudásmenedzsmenttel, vezetéstudománnyal, döntéselmélettel, statisztikával és egyre inkább az informatikával.

A magyar üzleti hírszerzés, ipari hírszerzés, gazdasági hírszerzés, versenypiaci hírszerzés, vállalati hírszerzés (corporate intelligence) stb. fogalmak egyrészt összekeverednek, másrészt azért kevésbé szerencsések, mert a hírszerzés összemosódik a kémkedés fogalmával, amely civil szervezetek számára illegális tevékenységet sugall. Jellemző, hogy még a nehezen honosító német nyelvben is megmaradt az amerikaiból jött competitive intelligence szóösszetétel. Benjamin Gilad, az üzleti hírszerzés egyik meghatározó személyisége szívesen használja az EWS (early warning system) [5] kifejezést, ami a tevékenység célját jól tükrözi, bár ez sem pontos definíció, hiszen sok más korai előrejelző rendszer is létezik, amely a gazdasági hírszerzéstől távol esik. A továbbiakban a leginkább elterjedt üzleti hírszerzés vagy CI megnevezéseket használom.

Ipari kémkedés

Az ipari kémkedés illegális, titkos, kényszerítő vagy félrevezető eszközök alkalmazása a privát szektorban gazdasági információk gyűjtése és piaci hátrány okozása céljából.[6]

Törvény szerint ipari kémkedést csak az arra felhatalmazott nemzetbiztonsági szervek végezhetnek. Természetesen csak a saját országuk törvényei szerint, a művelési területükön értelemszerűen nem. Ez nem jelenti azt, hogy a korrupció, a zsarolás, a kényszerítés, lehallgatás, elcsábítás (honey trap) stb. ismeretlen lenne a civil ipari világban. Magyarországon előszeretettel alkalmazott technika a rágalmozás és ennek egy kifinomultabb változata: lefizetett vagy más módon befolyásolt sajtó, illetve gerillamarketing technikával a másik befektetése, karakter-rombolása és az ócsárlás. A jelen írás témakörébe különösen beletartozik a számítógépen, telefonon tárolt adatok megsemmisítése, megváltoztatása vagy megszerzése hekkelés útján. Ez történhet a jó szándékú kiberbetyár technikától egészen a földgolyót behálózó angolszász, orosz, kínai, izraeli stb. civil szférában ismeretlen és megszerzhetetlen (government only) komplexitású rendszerekig.

Üzleti intelligencia, BI

A vállalatok üzleti (felső) szinten értelmezhető és használható információkat szolgáltató rendszere, ill. azon megközelítések és eszközök összessége, amelyekkel ilyen rendszereket lehet készíteni.[7, 406. old.]

A széles körben elterjedt üzleti intelligencia (business intelligence, BI) elég jól lefedné a szó szerint értett fogalmat. Nagyon gyakran használják is az üzleti hírszerzés szinonimájaként. Mégsem tartható alkalmasnak, hiszen a BI az üzleti problémákat feldolgozó adatbányászat egy jól körülhatárolható területe, és így a használata fogalmi zavart okozhat. Az adatbányászat kizárólag strukturált állományokra keres, míg szövegbányászatot alkalmazó keresőrendszerek strukturálatlan vagy félig strukturált szövegtesteket dolgoznak fel. Mint ilyen módszer, alkalmazható mind nyílt mind pedig zárt forrásra kereső alkalmazásként. A példa kedvéért ilyen egy banki tranzakciókat vizsgáló csalás-felderítő vagy egy telefonhívás-adatbázisban gyanús hívássorozatokot feltáró alkalmazás.

Nyílt forrású információ- és hírszerzés, OSINT

A nyílt forrásból dolgozó hírszerzés (Open Source Intelligence, OSINT) a katonai és polgári hírszerzésnek azon válfaja, amely kizárólag nyilvánosan elérhető információkat használ fel.

Az OSINT fogalma egyértelműen a katonai terminológiából származik. Jóllehet sem módszerei sem pedig vizsgálódási területe nem határolódik el élesen az üzleti hírszerzésétől, mindkét szempontból érezhetőek árnyalatnyi különbségek. Míg az üzleti hírszerzés szigorúan a vállalatgazdasági területen operál, az OSINT - mint az összadatforrású felderítés egyik ága - a katonai hírszerzés eszköze. Természetesen a katonai és a polgári hírszerzés is vizsgál makró- és mikrogazdasági adatokat, nem kevésbé virágzó célterülete az üzleti hírszerzésnek a hadiipar és biztonsági piac.

Bár a jelen írás fő témája nem az OSINT, még kevésbé a katonai felderítés, mégis érdemes egy bekezdés erejéig a fő témát ebben az összefüggésben is elhelyezni. Az üzleti hírszerzés egyértelműen a katonai és polgári hírszerzés valamint a stratégia-alkotás és marketing módszertanában gyökerezik. Nagy művelői és oktatói közül sokan jöttek át az állami hírszerzés világából. Katonai terminológiával élve mindkettő célja és feladata az információs fölény és uralom megszerzése és megtartása. Míg a katonai logika inkább kétdimenziósan (barát-ellenség) gondolkodik, a CI natív környezete egy sokdimenziós, sokszereplős egyszerre versenyző és együttműködő világ. A katonai és polgári hírszerzés módszertana nagyon sok tekintetben hasonló az üzleti hírszerzéséhez, bár az utóbbi a törvényesség határait betartva értelemszerűen szűkebb. Mivel Magyarországon jóval többen kaptak kiképzést katonai, bűnügyi vagy polgári területen, mint üzletin, érdemes a párhuzamot elmélyíteni. Az analógia jobb megvilágítása érdekében az alábbiakban idézek Haig Zsolt és Várhegyi István professzorok tankönyvéből.[8]

Az összadatforrású felderítés különböző fajtájú önálló felderítő rendszereket, valamint változást érzékelő adatgyűjtő szenzorrendszereket integrál magába. Feladata, hogy az ellenségről és a hadszíntéri környezet változásairól minden lényeges és fontos adatot, információt időben összegyűjtsön, és az illetékesek számára átadja. Az összadatforrású felderítő rendszer tehát fontos információ-átalakítási műveletet végez, vagyis a nyers adatokból és a nyers információkból felhasználható információkat hoz létre. Működése azon az elven alapszik, hogy a különböző felderítő és adatgyűjtő rendszerektől folyamatosan érkező részadatokat, paramétereket idő, hely és fontosság szerint rendezzi, adott célobjektumokra összegyűjti. Ezt a folyamatot adatfűziónak nevezik.

Az összadatforrású felderítés minden felderítési fajtát integrál. Az adatgyűjtést felderítő katonák (humán elem) és különböző fajtájú technikai eszközöket magukba foglaló adatgyűjtő rendszerek (technikai elem) végzik. A MH Összhaderőnemi Doktrínája az adatgyűjtés fajtái alapján az alábbi felderítési fajtákat különböztet meg:

- emberi erővel folytatott felderítés (HUMINT: HUMAN INTELLIGENCE)
- képfelderítés (IMINT: IMAGERY INTELLIGENCE)
- rádióelektronikai (jel) felderítést (SIGINT: SIGNAL INTELLIGENCE)
- hangfelderítést (ACINT: ACOUSTIC INTELLIGENCE)
- műszeres felderítést (MASINT: MEASUREMENT AND SIGNATURE INTELLIGENCE)
- radarfelderítést (RADINT: RADAR INTELLIGENCE)
- technikai (technológiai) felderítést (TECHINT: TECHNICAL INTELLIGENCE)
- *nyílt forrású felderítést (OSINT: OPEN SOURCE INTELLIGENCE)* (kiemelés: VP)
- az ellenség felderítését elhárító tevékenységet (CI)⁷ és a saját csapatok védelmét (FORCE PROTECTION - FP)

---

⁷ CI itt: counterintelligence

Az OSINT fogalma egyre inkább azonosul a nyílt forrásra tartó keresőrendszerekkel. E szűkebb területen szerzett ipari tapasztalat alapján határozottan állítom, hogy a megfelelően kidolgozott és karbantartott fogalomtárral ellátott keresőrendszerek rendszeres futtatása, majd a találatok egy fúziós központban történő összevetése és kiértékelése nemcsak lényegesen megkönnyíti és lerövidíti az értékelő-elemző munkát, hanem nagyobb adatmennyiség esetén – mai tudásunk szerint – mint módszer megkerülhetetlen.

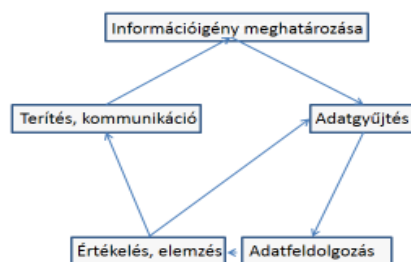
Áttekintettük a gazdasági hírszerzés területeit. Egyértelműsítettük az idetartozó fogalmakat, majd analógiát vontunk az üzleti hírszerzés és az OSINT között. Megállapítottuk, hogy a gazdasági hírszerzés felöleli egyrészt a humán és technikai, másrészt ezek legális, féligális és illegális módszereit.

AZ ÜZLETI HÍRSZERZÉS

Ebben a fejezetben megismerkedünk a hírszerzési ciklussal. Mélyebben vizsgáljuk az üzleti hírszerzés sajátosságait, forrásait, céljait és eszközeit.

A hírszerzési ciklus

A szakirodalomban [9, 44. old.] gyakorlatilag egységesen 4-5 lépésre bontják a hírszerzési folyamatot. Ezek az ismert lépések a 2. ábrán láthatóak.

2. ábra. A hírszerzés folyamata. Forrás [9, 44. old] kibővítve

Az ábrán felsorolt egyes tevékenységek felsorolása a teljesség igénye nélküli készült. Magyarozatukra nem térek ki, a szakirodalom bőven tárgyalja ezeket. Fontos viszont megjegyezni, hogy a technikai területen alkalmazott keresőrendszerek felhasználása többszörös. Egyrészt alkalmazzák az adatok begyűjtésében internetes keresőrendszerek formájában (web search, webmining, stb.), az adatok feldolgozásában, majd a már feldolgozott, strukturált információ lekérdezésében.

Az üzleti hírszerzés céljai, információigényei, módszerei

Az üzleti hírszerzés célja a vevőkről, szállítókról, versenytársakról, pénzügyi és jogi környezetről, technológiai fejlesztésekről, a HR-piacról törvényes úton információt szerezni, azt feldolgozni és eljuttatni a döntéshozókhoz. Az üzleti hírszerzés meghatározó versenyelőny helyzetébe juttatja az adott vállalatot.

Az üzleti hírszerzés az elmúlt két évtizedben önálló diszciplínává vált. Több helyütt egyetemi tantárgy, nagyobb országokban akadémiákat működtetnek nagy sikerrel. Ilyen a Fuld Gilad Herring Academy of Competitive Intelligence, Cambridge, Massachusetts vagy az Institute for Competitive Intelligence, Bad Nauheim, Hessen, Németország. Világszervezete a SCIP, Society of Competitive Intelligence Professionals, ami az üzleti hírszerzők szakmai szövetsége. Nagyobb multinacionális vállalatok önálló CI osztályt működtetnek. Ilyenek a Siemens, Shell, IBM, DuPont, BP, stb. A szakterület ismertetése bőven meghaladja a jelen írás kereteit, ezért csak vázlatpontokban sorolom fel a célok, források és módszerek főbb jellemzőit.

Az üzleti hírszerzés információforrásai

Az üzleti hírszerzés információforrásait a keresés szempontjából két kategóriába sorolhatjuk:

- klasszikus források: könyvtárak, irattárak, nyomtatott sajtó, TV, rádió, vásárok, konferenciák, folyóiratok, tudományos publikációk, interjúk;
- elektronikus források: a klasszikus források digitális formában elérhető változatai, ingyenes és fizetős adatbázisok, közösségi helyek (Facebook, LinkedIn, blogok, fórumok, nyilvános csevegő helyek), honlapok.

Az üzleti hírszerzés információforrásait az adatforrások szempontjából három kategóriába sorolhatjuk az alábbiak szerint.

Nyílt, közérdekű adatforrások:

- cégbíróági nyilvántartások, belföldi és külföldi adatbázisok
- statisztikai hivatalok közleményei
- közbeszerzési hirdetmények: kiírások és eredmények
- adóhivatali közlemények
- bírósági döntvénytár (anonimizálva)
- alkotmánybírósági határozatok tára
- versenyhivatali (GVH) határozatok
- szabadalmi bejegyzések.

Nyílt privát nyilvántartások, amelyek mindenki számára hozzáférhetőek:

- HR hirdetések
- közösségi helyek (pl.: fotók GPS adatokkal)
- aukciók eredményei
- műkincs-kereskedelemre vonatkozó megjelenések
- tudományos publikációs helyek: konferenciák, folyóiratok, adatbázisok
- elektronikus sajtó
- vállalati honlapok
- társadalmi, szakmai szervezetek, klubok, jótékonyági események stb. nyilvántartása (szabadkőműves páholyok, lovagrendek stb.)

Nem nyilvános állami nyilvántartás, de arra felhatalmazottak – ügyvédek, bankok, brókerek stb. – segítségével megszerezhető információk:

- Földhivatali nyilvántartás
- Bankközi adósnnyilvántartás

Bár az alábbiak határozottan nem tekinthetők az üzleti hírszerzés adatforrásainak, de az ipari kémkedésben nagyon is használatosak. Ezek a zárt⁸ nyilvántartások. A hozzáférésük az erre törvényi úton felhatalmazott szervezetek és személyek kivételével illegális. Az alábbi példákban felsorolt és más adatbázisokhoz anonimizált formában tudományos vagy statisztikai céllal hozzá lehet férni.

- gépjárművek nyilvántartása
- egészségügyi nyilvántartások (OEP, kórházi adatbázisok)
- bünygyi nyilvántartások

Zárt privát nyilvántartások, amelyek védelmét törvényi úton garantálják.

- utas listák
- híváslisták, cellainformációk a telekommunikációs szolgáltatóktól
- banki információk
- biztosítási nyilvántartások

---

⁸ nem nyilvános, jogi és információbiztonsági értelemben védett

Személyekre vonatkozó célok

Egy értékelő-elemző célja egy-egy tulajdonosról, vezetőről, szakemberről, hozzátartozóról stb. minél teljesebb szakmai és személyiségprofil készíteni, feltérképezni a személyes, társadalmi és gazdasági kapcsolatait. Az információk ismeretében megkísérli megjósolni a döntéseit, és támogatni az erre szakosodott kollégáit, kolléganőit ezen döntések befolyásolásában. A megszerzett adatok birtokában felrajzolja a vizsgált személy kapcsolati hálóját, amely alapján következtet a vizsgált személy lehetséges lépéseire.

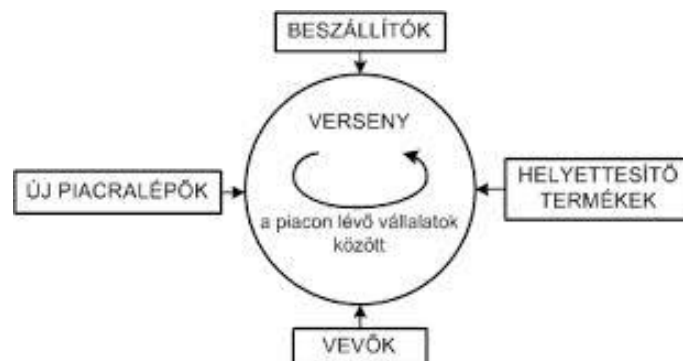
Makrogazdasági célok

Egy vállalat működését a környezete nyilvánvalóan befolyásolja. Környezet alatt érthető a város, az ország, a régió vagy akár maga a világgazdaság. Egy-egy beruházás előtt vagy akár a folyamatos működés során a vállalat méretétől függő mélységben a vezetés vizsgálja mindazokat a tényezőket, amelyek hatással lehetnek a tevékenységre. A jelentés mérete terjedhet egy prezentációtól vastag tanulmányokig. Egy multinacionális cég környezettanulmányának összes szempontját (checklist) lehetetlen itt felsorolni, de a főbb területek alább láthatóak:

- politikai környezet
- jogi környezet
- technológiai trendek
- ágazati trendek a világgazdaságban
- ágazati trendek a piaci környezetben
- munkaerő-piaci trendek
- oktatás színvonala
- infrastruktúra fejlettsége

Vállalati szintű célok

A makrogazdasági környezet mellett elengedhetetlen a vállalatvezetés számára a vállalati környezet alapos vizsgálata. Michael Porter elmélete [10] a 3. ábra szerint 5 erő vizsgálatára épül. Ennek a részletes elemzése nem feladat itt, de szinte minden korszerű marketing, stratégia vagy versenytárs-elemzés tankönyvben fellelhető.

3. ábra. A Porter-féle 5 erő. Forrás: [10, 4. old.]

Az alább felsorolt szempontok szerint figyelni kell az adott cég beszállítóit, vevőit és versenytársait. A cél mind a makro-, mind a mikrogazdasági elemzésnél a lehetséges változásokat jó előre látni a szükséges lépések megtétele végett.

- Árazási stratégiák
- Lehetséges ügyfelek
- Ügyfelek aktivitása
- Versenytársak üzletpolitikája
- Beszállítók aktivitása

- Stratégiai partnerek
- Marketing programok
- Vezető kereskedők nevei
- K+F tervek
- Vízonteladói hálózat
- Megvásárlandó cégek
- Szabadalmi beadványok
- Elégedetlen ügyfelek
- Termékgyengeségek
- Peres esetek

Az üzleti hírszerzés módszerei

Az üzleti hírszerzés számos klasszikus módszerrel dolgozik. Klasszikus alatt az Internet elterjedése előtti időszakot értem, amikor a keresőrendszerekre még nem lehetett támaszkodni. Az alábbiakban ismertetek néhányat elsősorban [11], de kisebb mértékben [12],[13] és [14] művekre támaszkodva. Kiemelten kezelem azokat a módszereket, amelyeket az internetes keresőrendszerek automatizáltak a 90-es évektől kezdve.

A 9 befolyásoló tényező vizsgálata (The nine forces, STEEP/PEST)

Társadalmi környezet (Social)

Technológiai környezet (Technological)

Gazdasági környezet (Economic)

Környezetvédelmi (Ecological)

Politikai, jogi (Political)

A sorrendet az amerikaiiban annyira szeretett akronímák miatt tartottam meg. A kettő közötti különbség a második „E”, a környezetvédelem. Megjegyzendő, hogy az erőltetett akroníma miatt a politikai és jogi kategória egybe esik.

Minden szempont szerint történik az elemzés a globális, országos és vállalati környezetben. A módszert alkalmazzák a Porter-féle 5 erő vizsgálatával kombináltan.

Az üzleti vakfoltok (business blindspots) felismerése

Üzleti vakfolt alatt azt értjük, amikor egy vagy több döntéshozó képtelen megszabadulni a saját prekoncepcióitól, és ez gátolja abban, hogy meglásson fontos fejleményeket előre. Klasszikus példa erre az Eastman Kodak esete. A vállalat vezetése nem tudta vagy akarta előre látni a CMOS technológia fejlődésének hatását a digitális fotózásra. A fényképek vegyi alapú rögzítése kevés kivételtől eltekintve kiment a divatból, a Kodak pedig csődbe ment. [15, 6. old.]

Vállalati hírnév vizsgálata (corporate reputation analysis, CRA)

A módszer lényege, hogy a fent megismert technikai eszközökkel folyamatosan figyelemmel kísérik egy adott vállalat imázsát, képét a közfelfogásban. Vizsgálják a véleményeket, megjelenéseket a közösségi helyeken, hirdetések, stb. Ehhez hozzáfűzhetnek metrikát is a hangulatelemzés módszertanával.

Események és idősorok vizsgálata (event and timeline analysis, E&T)

A releváns események idősorba állítása megvilágíthatja a megszokottól eltérő megnyilvánulásokat, és következtetésekre ad lehetőséget esetleges problémák, nehézségek észlelésére vagy ezek előrejelzésére.

A GAZDASÁGI HÍRSZERZÉS ÉS A KERESŐRENDSZEREK

A keresőrendszerek működésének rövid ismertetése

Az üzleti hírszerzésben alkalmazott keresőrendszerek kétféle technológiát alkalmaznak. A strukturált adatok feldolgozására szánt adatbányászatot és a strukturálatlan szövegek feldolgozására szánt szövegbányászatot. A jelen írásban a szövegbányászati alkalmazásokra összpontosítok, de lejjebb röviden ismertetek egy adatbányászati megoldást is, amely az Interneten fellelhető azonos termékek árait hasonlítja össze.

A keresőrendszerek működhetnek külső adatforrásokra (web search) és belső adatforrásokra (enterprise search). Bár a technológia alapjai hasonlóak, funkcionalitásuk sok szempontból eltérő. A leglényegesebb különbség a felhasználó szempontjából az adatbiztonság kezelése. Egy belső kereső esetében a hozzáférés szigorúan szabályozott, ami a hírszerzési munkakörnyezetben elengedhetetlen. A felhasználó az adatot:

- megváltoztathatja;
- láthatja, de nem változtathatja meg;
- láthatja a létezését, de nem tekintheti meg;
- nem is láthatja a létezését sem.

Külső keresőnél az adatbiztonság nyilván nem értelmezhető. Megoldható egy külső és egy belső (az Internethez nem kapcsolódó) rendszer biztonságos összeköttetése is. [16].

Keresési módszertan szempontjából lényegtelen, hogy a feldolgozandó szövegtestet legális vagy illegális úton és milyen technológiával⁹ szerezték¹⁰, maga a nyers szöveg feldolgozása már legális körülmények között zajlik egy védett vagy legalább is privát objektumban, adatközpontban, irodában. A 2. ábrán csak az adatgyűjtés az, ami törvényes szempontból kritikus, végrehajtás szempontjából kockázatos lehet. Megjegyzendő, hogy bizonyos információk feldolgozását és tárolását is korlátozhatják a személyiség jogokra vonatkozó törvények és rendelkezések.

A sok – akár külső, akár belső – forrásból származó adat feldolgozott formában tárolódik már egységes, strukturált (adatbázis) formában. Ez analóg a feljebb megismert OSINT-nál alkalmazott katonai adatfúziós központ működésével. Az értékelő-elemző számára az egységes formátum alkalmas az egységes lekérdezések indítására.

Elengedhetetlen a formalizált fogalomrendszer szerepének kiemelése. A hatékony, jelentés alapú, azaz szemantikus keresőrendszerek mögött komplex számítógépes nyelvészeti, tudásreprezentációs háttér áll. Ennek a lelke a beépített és karbantartott fogalomtár. Leggyakoribb formája a taxonómia, amely a felhasznált fogalmak fa struktúrában történő leképezése. Ilyen a könyvtártudományból ismert ETO (Egyetemes Tizedes Osztályozás), Carl von Linné élettani osztályozó rendszere vagy a jogtudományból ismert osztályozása a bűnesetek kategorizálásának. A kereső motor a dokumentumok osztályozását vagy csoportosítását ezen tudásfák segítségével valósítja meg. Fontos megjegyezni, hogy a taxonómiák nagyban segítik a keresés hatékonyságát és pontosságát. Ennek lényege a törekvés, hogy minél több releváns, de csak releváns találat szülessen. A taxonómiák készítése úgy képzelhető el, mint a humán intelligencia leképezése a gépi intelligencia számára. Előállítását általában fáradtságos munka, a rendszeres karbantartása pedig megkerülhetetlen.

A keresőrendszerek egy különleges válfaja – amit a gazdasági hírszerzésben is gyakran alkalmaznak –, a periodikus figyelőrendszer. Ennek lényege, hogy a robot időszakonként – ez lehet hetente vagy akár percenként is – egy pillanatnyi állapotmentést készít a vizsgálandó állományról, majd ezt a következő állapotmentéssel összehasonlítja. Az összehasonlításból

---

⁹ Interneten keresés (*web mining, hacking*), beszéd automatikus leképezése írott szövegre (*speech-to-text transcript*) stb.

¹⁰ adatgyűjtés (*data capture, data acquisition*)

kiemeli az előre meghatározott, érdeklődésre számot tartó változásokat, és ezeket automatikusan, proaktív módon továbbítja – például egy email formájában - a felhasználónak.

A felhasználói felület (user interface, UI) valamint a képernyők közötti navigációs technika elsőrendű fontosságú abból a szempontból, hogy egy – adott esetben új, szokatlan, egyesek számára félelmet keltő – alkalmazást milyen gyorsan fogad el a felhasználói kör.

Gyakori igény, különösen kapcsolati hálók esetében, ezek grafikus ábrázolása. Itt a gráfok csúcsai a személyek, cégek, stb., élei pedig maguk a kapcsolatok. Ezek sokfélék lehetnek, „felhívta”, „leányvállalata”, „rokona” stb. Az értékelő-elemző számára a vizualizálás a keresési munka eredményének egyik természetes megjelenítése, a csoportosítások, indirekt kapcsolatok felismerésének eszköze.

A keresőrendszerek működtetéséhez szükséges különleges feladatkörök

A tudásmenedzser híd az értékelő-elemző/felhasználó és a rendszergazda között, egyfajta különleges rendszerszervező. A tudásmenedzser megérti a felhasználó hírigényét, és meghatározza azokat a fogalmakat és összefüggéseket, amelyeket beépít a fogalomtárba. Felelős a keresési stratégiáért. Visszajelzést kap a felhasználóktól keresés sikeréről, és a visszajelzés alapján tovább pontosítja a fogalomtárat. Figyeli a szervezeten belüli keresések naplóját (log analysis), és javaslatokat tesz a felhasználóknak a keresési irányok pontosítására.

A rendszergazda működteti a keresőrendszert, mint alkalmazást. Együttműködik a tudásmenedzserrel és a programozóval. Optimalizálja a rendszer működését.

A programozó fejleszti az alkalmazást.

Az értékelő-elemző a lekérdezésekből kapott nyers információt feldolgozza, és értékelést készít a döntéshozók számára. A feladatköre megkerülhetetlen, hiszen a mai fejlettségi szinten nincsen olyan keresőrendszer vagy általában mesterséges intelligencia alkalmazás, amely a döntéshozók számára megfelelően desztillált kész tudást képes lenne produkálni.

Az információbróker a kihelyezett információkeresési feladatot végzi. Rá akkor van szükség, ha szervezeti, költségtakarékossági vagy más megfontolásból a szervezet nem maga végzi a keresést, hanem azt a külső információbrókerrel végezteti el.

A gazdasági hírszerzés megtérülése

Az üzleti hírszerzés mint belső vagy kihelyezett erőforrásokkal végeztetett szolgáltatás beruházással és később működési költségekkel jár. Egy keresőrendszer kiépítése és üzemeltetése hasonlóképpen. Minden üzleti döntés meghozatala előtt ezt mérlegelni kell. A beruházás megtérülésére (ROI) nincs egységes módszer. Ez a szervezet egyéni igényeitől és elvárásaitól függ. A problémakör részletes tárgyalása túlmutat a jelen írás keretein, de megemlítené az IDC kutatása [17], amely szerint egy helyesen kialakított vállalati keresőrendszer a szükséges ráfordítási időt a felére csökkenti.

Keresőrendszerek speciális alkalmazásai módszerei, feladatai

Itt néhány példával illusztrálom a keresőrendszerek alkalmazhatóságát az üzleti hírszerzésben.

A közösségi honlapok figyelése (SocMed analysis)

A közösségi honlapok figyelése ma már az üzleti – és nem csak az üzleti – hírszerzés alapvető műveleti ága. A SocMed üzleti logikája arra épül, hogy emberek, cégek, szervezetek önként tárnak fel minél többet az életükről, érdeklődésükről, működésükről, kapcsolataikról. Ez valódi aranybánya az érdeklődőnek, aki erre kifejlesztett keresők segítségével nemcsak naprakész adatokhoz jut, hanem azok azokat feldolgozva rejtett összefüggéseket is feltárhat. A Facebook, LinkedIn, számtalan blog, fórum, csevegő-felület vizsgálata a modern üzleti hírszerzés egyik zászlóshajója lett. A jelen írás kereteit jócskán túlfeszítené az alkalmazott technikák és

módszerek részletes elemzése, de egy példán röviden illusztrálom a lehetőségeket, a vélemény- és hangulatelemzésen.

Vélemény- és hangulatfigyelés

A vélemény- és hangulatfigyelés (sentiment analysis) lényege, hogy szemantikus¹¹ eszközökkel mérjük a szerző véleményét az általa alkotott szöveg alapján egy bizonyos témában. E mérési eredményeket idősorba helyezhetjük, és így az alkalmazás képes a trendek figyelésére.

A vizsgált dokumentumok ritkábban egy szervezetben belül keletkeznek (elsősorban emailek, de wikik, dokumentumok, fórumok), leggyakrabban pedig a weben (közösségi helyek, mint Facebook, LinkedIn, fórumok, blogok stb.).

A hangulatfigyelés klasszikus alkalmazási területei például az egyes árukról és szolgáltatásokról kialakult vevői vélemény mérése, politikusokat, pártokat övező hangulat elemzése, a tőzsde mutatóinak előrejelzése a pszichológiai jellemzők alapján.

Ár összehasonlító

Az alkalmazások lényege, hogy azonos termékekről szóló – elsősorban árra vonatkozó – adatokat talál meg az Interneten, és ezeket összehasonlítja. A probléma megoldása, hacsak nincs az ár összehasonlító honlapok és az eladó között együttműködés, amely megteremti a strukturált adatátadás feltételeit, két szempontból sem triviális. Egyrészt meg kell találni a termék forgalmazóit. Ezt vagy egy óriáskereső futtatásával érheti el, ha nem ismeri a forgalmazók URL-jét, vagy direkt bányászhatja a honlapokat, ha ismeri az URL-jüket. Másrészt egy kereskedelmi honlap kusza, reklámokkal, bannerekkel megtűzdelt, erősen strukturálatlan szerkezetéből ki kell tudni emelni az adott termékre vonatkozó árinformációt.

JOGI MEGFONTOLÁSOK

Nem feladata a jelen írásnak a gazdasági és az üzleti hírszerzés jogi kereteinek, körülményeinek vizsgálata. Ennek ellenére felvillantok néhány olyan szempontot, amely a keresőrendszerek alkalmazóinak napi munkájában időről-időre felmerül.

Személyiségi jogi problémák

Bár a közfelfogásban úgy áll, hogy ami nyílt forrásban megjelenik, azzal minden felhasználó azt kezd, amit akar, a törvény a személyi vonatkozású adatok tárolását szabályozza. Ennek betartását nehéz ellenőrizni, ha a tárolás zárt körülmények között történik.

Közérdekű adatok hozzáférhetősége

Az Európai Parlament és a Tanács 2003/98/EK direktívájában („A közzféra információinak további felhasználásáról”) határozottan támogatja a közérdekű adatok hozzáférését elismerve az üzleti hírszerzéssel és információkereskedelemmel foglalkozó vállalatok hozzáadott értékteremtését. Ezzel harmonizált a magyar jogalkotás is a 2012. évi LXII. Törvényben.

A 2012. évi LXIII. törvény, mintegy jogharmonizációs záradékként a 2003/98/EC európai parlamenti és tanácsi irányelvnek való megfelelést szolgálja.

A 2012. évi LXIII. törvény arra törekszik, hogy a piaci felhasználása esetén egyfajta mellérendelt „üzleti” kapcsolatot hozzon létre az adatgazda szerv és az adatok újrahasonosításában érdekelt felhasználó között, továbbá hogy az adatok újrahasonosítását a lehető legnagyobb mértékben ösztönözze.

---

¹¹ szemantikus, azaz jelentés alapú, számítógépes nyelvészeti eszközöket felhasználó, nem karaktersorra kereső

A 2011/833/EU Bizottság Határozata a Bizottság birtokában lévő dokumentumok további felhasználásának hatékonyabbá tétele érdekében a bizottsági dokumentumok további felhasználására vonatkozó szabályok kialakítására törekszik azzal a céllal, hogy biztosítani lehessen az ilyen dokumentumok szélesebb körű további felhasználását.

Jelen cikk keletkezésekor a végrehajtási utasítások nem születtek meg. Emiatt az üzleti hírszerzéshez igencsak lényeges adatbázisok, mint például a céginformációs nyilvántartás csak aránytalanul magas áron érhető el, és csak egy szűk körnek. Megjegyzendő, hogy ami az információszabadságról szóló törvény szerint elvben el is érhető, azt is sok helyütt mesterségesen teszik nehezkessé több módon is. Ilyenek a késleltetett megjelenítés, a hozzáférés mesterséges módon – jelszavakkal, kötelező azonosítással, ügyiratszám megadására kötelezéssel, bonyolult navigációs technikákra való kényszerítéssel – való megnehezítése. A keresőrendszerek szempontjából megoldhatatlan feladat a dokumentumok képi formátumban való megjelenítése, a portálok hierarchiájában változóan és mélyen való elhelyezése. A keresőrobotok kizárására alkalmas módszer a belépéshez szükséges ákombákomok beírására való kényszerítés (ún. captcha technológia) vagy a szövegtestbe láthatatlan írásjelek beszúrása.[18] A jogalkotó szándékának ilyen módokon való megkerülését a magyar törvények nem szankcionálják.

Az ipari kémkedés jogi keretei

A magyar jogrendszer nem bünteti az ipari kémkedést, mert ezt a fogalmat nem ismeri. Bűncselekménynek mindössze a vállalati titoktartási kötelezettséget fogadja el. [19]

A gazdasági hírszerzés és a civil ipar kapcsolata

A kérdés, mennyit segít az állami hírszerzés a gazdaság civil szereplőinek. Ipari titkok megszerzése, beszerzési döntések befolyásolása, versenytárs piaci szereplők és szolgáltatók tevékenységének feltárása és elhárítása. A nyílt szakirodalomban jószerével csak a legutóbbi témában találni utalást. Könyvtárnyi könyv, cikk, riport jelent meg arról, hogy mások hogyan tevékenykednek egy adott ország érdekei ellen. Gondoljunk a nem olyan régen Németországból kiutasított amerikai diplomatára, a franciák által az Air France New York - Párizs járatának első osztályú üléseibe szerelt lehallgató berendezésekre, amelyek segítettek felkészíteni a francia partnert az amerikaiakkal való másnapi tárgyalásra stb. A Snowden ügy, amely ebből a szempontból is megérdemel egy önálló elemzést, megvilágította nemcsak az ipari kémkedés módszereit, hanem alkalmazásának még a szakmát is meglepő széleskörűségét. A példák végtelenéből érzékelhető a gazdasági diplomácia és a gazdasági hírszerzés összefonódása.

Az természetesen nyilvánvaló, hogy minden ország foglalkozik gazdasági hírszerzéssel. Az igazi kérdés, hogy a megszerzett információt továbbadja-e a gazdaság szereplőinek, és ha igen – nyilván igen –, melyiknek és milyen mértékben. Milyen politikát, gyakorlatot folytat egy-egy ország a saját vállalataival, már amennyire a „saját” fogalma egyáltalán meghatározható. Erre nyílt irodalmat nem találtam. Melyik saját országbeli versenytárs cégnek segítenek, melyiknek nem? Csak a nagyoknak, stratégiai fontosságúaknak, vagy kisebbeknek is? Melyik szektornak igen, és melyiknek nem? Melyik vállalat számít jónak és melyik nem? És milyen típusú információt adnak át? Stratégiai elemzéseket és becsléseket vagy egy adott projekthez kapcsolódó taktikai információkat? És végül, de korántsem utolsósorban: ki dönti el ezeket a kérdéseket? [20] Kevésbé rejtélyes, de említésre méltó téma, hogy az állami szervek milyen és mennyi feladatot helyeznek ki privát vállalatokhoz.

ÖSSZEFOGLALÁS, KITEKINTÉS

A jelen írásban áttekintettem a gazdasági hírszerzés fogalomrendszerét. Megvizsgáltam az üzleti hírszerzés forrásait, céljait, módszereit. Az információkeresés rövid áttekintése után elemeztem az üzleti hírszerzés és a keresés kapcsolódási pontjait példákkal is illusztrálva. Végül szemelvényeztem a szakmai terület jogi hátterének irodalmát.

Felhasznált irodalom

- [1] <http://www.focus.de/politik/ausland/industrie-spionage-freund-hoert-mit-aid-156611.html> (2014.05.04)
- [2] <http://www.cbc.ca/news/canadian-spies-targeted-brazil-s-mines-ministry-report-1.1927975> (2014.05.04.)
- [3] SASVÁRI, Rudolf: Üzleti hírszerzés, avagy Az ügynöktartás ábécéje, Budapest, Agave, 2006, ISBN 963-7118-26-8
- [4] ORMOSY, Gábor László, et al.: Üzleti hírszerzés, POSYS-BME Mérnöktovábbképző Intézet, Budapest, 2002, Belső tanfolyami anyag
- [5] <http://www.academyci.com/About/gilad.html> (2014.05.05.)
- [6] *PORTEOUS, Samuel*: Commentary No. 46: Economic Espionage (II), www.csis-scrs.gc.ca/pblctns/cmmntr/cm46-eng.asp (2014.04.09)
- [7] FAJSZI, Bulcsú et al.: Üzleti haszon az adatok mélyén, Alinea, Budapest, 2010, ISBN 978 963 9659 46 9
- [8] HAIG, Zsolt, VÁRHEGYI István: Hadviselés az információs hadszíntéren, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005, ISBN 963 327 391 9
- [9] KAHANER, Larry: Competitive Intelligence, Touchstone-Simon & Schuster, New York, 1997, ISBN 978 0 684 84404 6
- [10] PORTER, Michael E.: Competitive Strategy, Free Press-Simon & Schuster, New York, 1998, ISBN 0 7432 6088 0
- [11] FLEISHER, Craig. S, BENSOUSSAN, Babette, E.: Business and competitive analysis, FT Press, Upper Saddle River, N.J., 2007, ISBN 0 13 187366 0
- [12] GILAD, Ben: Business blindspots, Calne, Wiltshire, 1996, Infonortics, ISBN 1 873699 33 6
- [13] GILAD, Ben: Early Warning, AMACOM, New York, 2004, ISBN 0-8144-0786-2
- [14] FULD, M. Leonard: The secret language of competitive intelligence, Crown Publishing-Random House, New York, 2006, ISBN 978 0 609 61089 3
- [15] MICHAELI, Rainer: Competitive Intelligence, Springer, Berlin, 2006, ISBN 3 540 030816
- [16] VADÁSZ, Pál: Egy nyílt forrásokra állított szemantikus keresőrendszer bemutatása, Hadmérnök, 2012. június, http://hadmernok.hu/2012_2_vadasz.php, (2014.05.05.)
- [17] FELDMAN, Sussan et al.: The Hidden Costs of Information Work, IDC, <http://www.slideshare.net/PingElizabeth/the-hidden-costs-of-information-work-2005-idc-report>, (2014.05.13.)

- [18] Vadász Pál előadása a Közgazda Vándorgyűlésen, 2009.
<http://www.slideshare.net/pal/elektronikus-rntgenszemekkel-az-oplos-vegzsebeken-t-legeslegvgs> , (2014.05.03.)
- [19] Erre eklatáns példa a Diagon Kft. esete:
<http://www.origo.hu/itthon/20111010-bortont-es-harommilliardos-penzbuntetest-kaptak-elso-fokon-a-diagonugy-vadlottjai.html> (2014.05.02.)
- [20] Idevonatkozó gondolatok az amerikai haditengerészetől: Intelligence support for the private sector,
http://web.nps.navy.mil/~relooney/4141_56.htm (a korábbi letöltés papíron megmaradt, de a megadott helyen az anyag már nem található, talán a téma kényes volta miatt távolították el)

Ábrák jegyzéke

1. ábra Gazdasági hírszerzés. Forrás: saját ábra.
2. ábra A hírszerzés folyamata. Forrás [9, 44. old.] kibővítve.
3. ábra. A Porter-féle 5 erő. Forrás: [10, 4. old.]